

Predatie van de Achterhoekse Oehoes op Meerkoeten

Gejo Wassink

Sinds 2002 broedt er in de Achterhoek een oehoepaar dat jaarlijks jongen grootbrengt in een boomnest. In 2002 was dat een oud buizerdnest en daarna een kunstnest. Hoewel Postduiven het hoofdvoedsel waren, werden ook regelmatig overblijfselen van Meerkoeten tussen de prooiresten ontdekt. Omdat in bepaalde maanden nogal veel meerkoetresten werden aangetroffen rees de vraag wat de invloed van de Oehoes *Bubo bubo* zou zijn op de plaatselijke populatie Meerkoeten *Fulica atra*.

Materiaal en methode

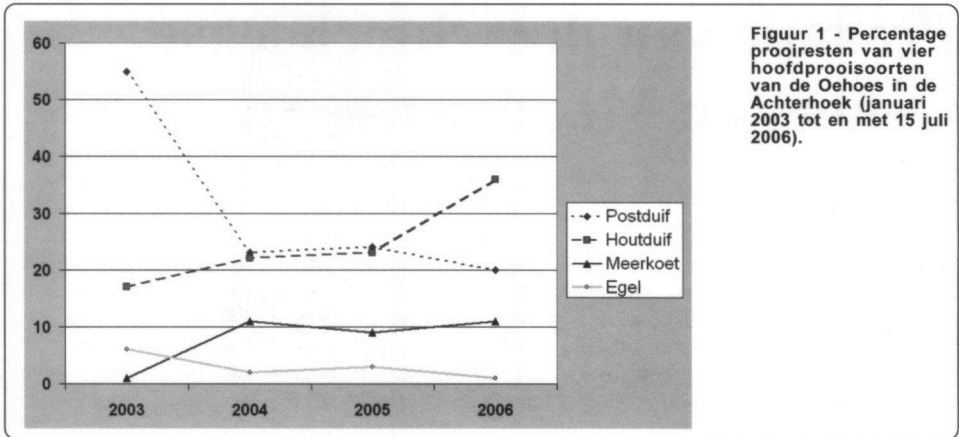
Vanaf 2003 werd het oehoeterritorium elke twee weken bezocht. Nadat duidelijk werd waar de meeste prooien werden geplukt, is er in het gebied een min of meer vaste route gekozen die om de twee weken werd afgelopen op zoek naar prooi-resten. De route liep door een zanddepot, een eikenbos, een beukenbos en door een gebied met industriële activiteiten (ruderaal terrein). De route bevindt zich in een gebied met een straal van 500 m vanaf het oehoenest. De rondes duurden steeds ongeveer twee uur. Tijdens de bezoeken werden braakballen gevonden en deze werden later thuis onderzocht. Verder werden alle plukresten zoveel mogelijk op naam gebracht. Hiervoor werd bij twijfel een groep

experts ingeschakeld die zich heeft aangemeld bij de internetgroep 'Oehoe-news'.

Vanaf 13 februari 2005 zijn tijdens de tweewekelijkse onderzoeksronden, behalve de gevonden voedselresten, ook de aanwezige watervogels (visuele en auditieve waarnemingen) genoteerd. Het ging om watervogels die in drie verschillende wateren voorkwamen binnen een straal van 500 m vanaf het oehoenest. Maximaal werden vijftien adulte Meerkoeten tegelijkertijd waargenomen. Rekening houdend met de aard en plaatsen van de waarnemingen zijn er in 2005 tien paar Meerkoeten vastgesteld op deze plasjes. In 2006 waren er acht paren. Gedurende het seizoen werd het,

Oehoe *Bubo bubo* in het avondzonnetje in de Achterhoek.
Foto: Gejo Wassink.

Figuur 1 - Percentage prooiresten van vier hoofdprooissoorten van de Oehoes in de Achterhoek (januari 2003 tot en met 15 juli 2006).

door de zich verder ontwikkelende rietvegetatie, steeds lastiger om alle Meerkoeten te inventariseren, maar door hun geluid hebben de meeste dieren zich toch verraden. Desondanks moeten we bij het bespreken van de gegevens wel rekening houden met de lagere trefkans gedurende het 'rietseizoen'.

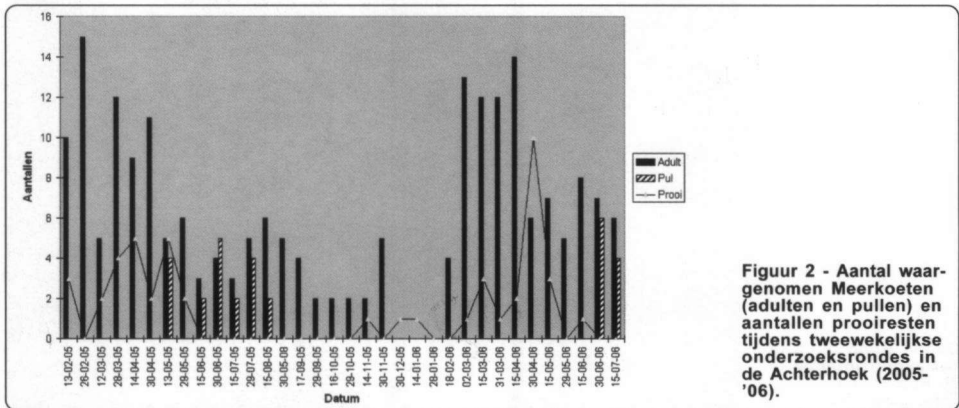
In twee onderzoeksjaren was één van de plasjes drooggevallen en er werden daar geen watervogels meer aangetroffen. Het is niet duidelijk of de aanwezige broedvogels van dit gebiedje opengevallen plekken op de twee andere wateren hebben ingenomen of dat ze naar elders zijn vertrokken.

De Meerkoet heeft in de Achterhoek vanaf ongeveer 1985 een ware opmars laten zien. Begonnen we in 1974 met een 'schamele' negen paartjes; vanaf 2002 zitten we jaarlijks boven de driehonderd territoria! (Kwak 2005). Op plassen als het Hilgelo en bij Bredevoort zien we naast de

reguliere broedvogels ook groepen Meerkoeten die niet tot broeden komen.

Resultaten

Vanaf 2003 is de onderzoeksmethode gestandaardiseerd en sindsdien zijn de resultaten van de jaren onderling vergelijkbaar. We zien dat het aandeel Postduiven gedurende het jaar 2004 sterk is gedaald. Tegelijkertijd verscheen plotseling de Meerkoet op het menu. Het aantal Meerkoeten bedraagt vanaf 2004 jaarlijks zo'n 10% van het totaal aantal aangetroffen prooiresten. Wat het aandeel Egels *Erinaceus europaea* betreft zijn er geen bijzondere veranderingen geconstateerd binnen de vier vergelijkbare jaren. Mogelijk worden in de herfst van 2006 nog egelresten gevonden. Het aandeel Houtduiven *Columba palumbus* is in 2006 toegenomen, terwijl het aantal Postduiven licht daalde. Op de drie plasjes bij het oehoeterritorium is vanaf de

Figuur 2 - Aantal waargenomen Meerkoeten (adulten en pullen) en aantallen prooiresten tijdens tweewekelijkse onderzoeksrondes in de Achterhoek (2005-'06).

Meerkoetpoot in braakbal.
Foto: Gejo Wassink.

vestiging van de Oehoes in 2002 sprake van een min of meer stabiele meerkoetenpopulatie (2002 = 8, 2003 = 6, 2004 = 10, 2005 = 10 en 2006 = 8 territoria).

Het aantal vastgestelde paren Meerkoeten in 2005 was tien (twintig exemplaren). In de periode van februari tot en met mei van dat jaar zijn er 23 Meerkoeten door de Oehoes verorberd. Tot en met eind april is er echter geen noemenswaardige aantalsverandering van het aantal Meerkoeten vastgesteld, terwijl de Oehoes er in die tijd zestien hebben gepakt, dus bijna de totale beginpopulatie! Na mei werden er geen meerkoetresten meer gevonden. Van de tien broedparen die aanvankelijk aanwezig waren, bleven er uiteindelijk maximaal vier over. Slechts drie paren hebben jongen voortgebracht. Eind augustus 2005 werden er geen jonge Meerkoeten meer aangetroffen.

Het jaar 2006 vertoonde sterke gelijkenissen. Tot en met eind april werd geen

zichtbare achteruitgang van het aantal Meerkoeten vastgesteld, terwijl de Oehoes toen al achttien Meerkoeten hadden opgegeten.

Discussie

Hoewel ook in 2002 en 2003 vlakbij het oehoeterritorium Meerkoeten voorkwamen, is pas in 2004 aangetoond dat van deze voedselbron werd gebruikgemaakt en dat terwijl de onderzoeksmethode in 2003 gelijk was aan die van de daaropvolgende jaren. In 2002 is pas in juli gestart met het onderzoek, maar tussen de oude prooiresten waren ook toen geen Meerkoeten aanwezig. Het plotselinge optreden van deze meerkoetenpredatie komt gelijktijdig met een sterke terugval van de Postduif in het oehoedieet. Wat is er in 2004 gebeurd? Is het aantal verdwaalde en rondzwervende Postduiven om de een of andere reden afgenomen en werd het hiaat opgevuld met Meerkoeten?

Prooiresten van Meerkoet.
Foto: Gejo Wassink.

Of heeft er een wisseling plaatsgevonden onder de oehoemannetjes, waardoor de plotselinge verandering in menusamenstelling verklaard kan worden? Voor deze laatste optie hebben we aanwijzingen (ruipennen en gedragsverandering van het oehoemannetje), maar bewijzen ontbreken nog. Het is niet ondenkbaar dat een nieuw oehoemannetje er een andere jachtstrategie op na houdt en in dit geval dus meer gebruik is gaan maken van de aanwezige meerkoetenpopulatie. Een aantalstoename van de Meerkoeten ter plaatse lijkt niet verantwoordelijk te kunnen zijn voor de toegenomen predatie.

In het voorgaande is verder duidelijk geworden dat de Oehoes in 2005-'06 (wat aantallen betreft) de totale populatie Meerkoeten hebben opgegeten. Dat gebeurde in de periode van half februari tot en met eind mei. Desondanks bleef het aantal getelde broedparen lange tijd op peil. Kennelijk werden opgevallene plekken tot eind mei steeds weer opgevuld door Meerkoeten van elders. Dit doet denken aan bijbelse verhalen waarin het meel uit de pot maar niet opraakt. De opgegeten Meerkoeten werden immers steeds vervangen door nieuwe exemplaren. Theoretisch is dat mogelijk, omdat in de Achterhoek steeds groepjes ongepaarde vogels op de plassen werden vastgesteld. Bovendien zijn in het voorjaar regelmatig Meerkoeten te horen tijdens hun nachtelijke rondvluchten. Vanaf juni zijn de opgevallene plaatsen mogelijk niet meer

opgevuld door nieuwe Meerkoeten. Ook werden er toen geen plukresten meer gevonden. Waarschijnlijk was het vanaf dat moment voor de Oehoes ook niet meer rendabel om op Meerkoeten te jagen; de rietvegetatie gaf steeds meer dekking en de voorraad verdwaalde Postduiven nam steeds verder toe. Het is ook niet ondenkbaar dat het voor de Oehoe gemakkelijker is een Postduif van een industriegebouw te pakken dan een Meerkoet tussen de rietvegetatie.

De afname van het aantal Meerkoeten in juni kan dus niet volledig aan de Oehoes worden toegeschreven. Door de steeds dichter wordende rietvegetatie is er gedurende de zomer ook sprake geweest van een afnemende trefkans. Verder zijn jaarlijks twee paren verdwenen doordat één van de plasjes droogviel. Desondanks is het aannemelijk dat de Oehoes wel degelijk invloed hebben uitgeoefend op de meerkoetenpopulatie ter plekke. Met name het lage aantal waargenomen meerkoetpullen (maximaal vijf exemplaren behorende bij vijf broedparen) kan goed met de 'oehoeaanwezigheid' te maken hebben. Jonge Meerkoetjes kunnen door Oehoes in één keer naar binnen worden geslikt en leveren dus geen plukresten op. Aangezien we maar weinig braakballen hebben gevonden is de trefkans van jonge Meerkoeten als prooi rest dan ook zeer gering. Hoewel we geen jonge Meerkoeten als prooi rest aantreffen, kunnen ze dus wel degelijk

Volwassen Meerkoet
Fulica atra.
Foto: Luuk Plekker.

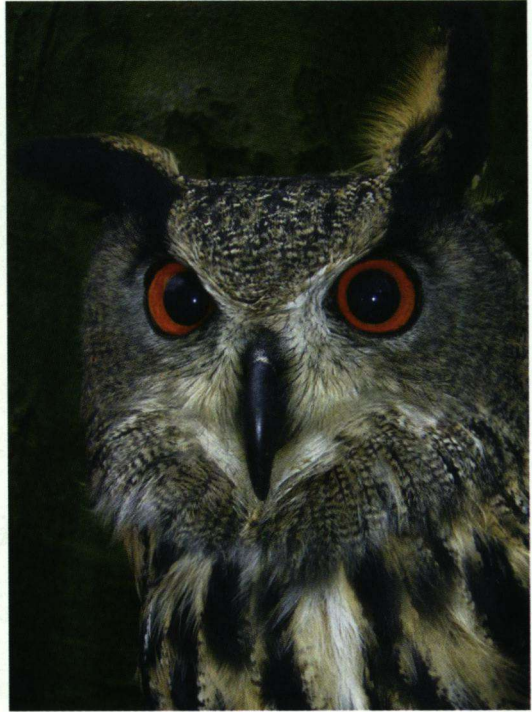
door de Oehoes zijn genuttigd. Verder is het met name in het begin van het broedseizoen niet uitgesloten dat broedende Meerkoeten door Oehoes van de nesten zijn geplukt. Meerkoetnesten zijn in het begin vaak goed zichtbaar omdat de rietvegetatie dan nog geen dekking biedt.

Ook al is er geen gedragsanalyse uitgevoerd, gedurende het seizoen leken de nog resterende adulte Meerkoeten steeds schuwer te zijn geworden. Het is niet ondenkbaar dat de oehoepredatie veel stress teweegbrengt bij deze watervogels. Het is dan ook interessant om deze studie nog een aantal jaren vol te houden, om vast te kunnen stellen of ondanks de oehoeaanwezigheid de meerkoetenpopulatie hier op termijn stand kan houden.

In de ENCI-groeve (Limburg) is de plaatselijke meerkoetenpopulatie na de komst van de Oehoe zo goed als verdwenen (mededeling P. Voskamp). In ieder geval moge duidelijk zijn dat de oehoepredatie hooguit van invloed is op de plaatselijke meerkoetenpopulatie en niet op de populatie in de bredere omtrek. Immers juist vanaf de vestiging van de Oehoe in de Achterhoek heeft de meerkoetenpopulatie een explosieve groei doorgemaakt.

Vragen voor toekomstig onderzoek zijn:

- Zullen elk voorjaar opnieuw 'onwetende' Meerkoeten de drie plasjes bevolken?;
- Zullen de Oehoes elk jaar dezelfde predatiedruk uitoefenen?;
- Blijven de Meerkoeten door de jaren heen steeds opnieuw opengevallen plekken herbezetten of treedt er een 'leereffect' op en blijven de vogels op een gegeven moment weg?;
- Kunnen we een onderzoeksmethode opzetten om te meten of de individuen van deze meerkoetenpopulatie zich schuwer (gaan) gedragen dan elders?;
- Als het gedrag van de resterende Meerkoeten verandert, is dat dan voldoende om een populatie te

Oehoe.

Foto: Gejo Wassink.

handhaven?;

- Kan een Oehoe het zich permitteren langere tijd te spenderen aan het jagen op Meerkoeten die zich hebben aangeleerd er een meer verborgen leefwijze op na te houden?;
- Is het mogelijk dat er sinds 2004 minder Postduiven aanwezig zijn geweest in het jachtgebied van de Achterhoekse oehoes, waardoor uitgeweken is naar Meerkoeten als alternatieve voedselbron?

Door dergelijke vragen blijft het hart van onderzoekers sneller kloppen. Het leuke van dergelijke onderzoeken is dat we nooit alles te weten komen. En als we het al denken te weten, is dat omdat we menselijke theorieën en ideeën loslaten op de waarnemingen die we doen. Vragen blijven er gelukkig altijd wel en dus blijven we nieuwsgierig. De drijfveer om steeds weer opnieuw het veld in te gaan.

■ G. Wassink, Europaweg 40a, 7137 HN Lievelede, e-mail: gejawassink@hetnet.nl.

LITERATUUR:

Kwak, R. (2005): BSP-Watervogels-resultaten t/m broedseizoen 2004. De Leunink 32-1: 8-34.

Wassink, G. (2005): De Oehoe *Bubo bubo* in het grensgebied van Nederland en Duitsland. *het Vogeljaar* 53 (4): 161-167.